

โมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรัง*

SUSTAINABLE MODEL FOR RESOLVING LAND CONFLICTS IN
BANTHAT MOUNTAIN RANGE AREA, TRANG PROVINCE

วิวัฒน์ ฤทธิมา

Wiwat Rittima

คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ตรัง ประเทศไทย

Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus, Trang, Thailand

Corresponding author E-mail: vi2528@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ความขัดแย้งด้านที่ดิน และ 2) เสนอโมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 216 คน ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จำนวน 40 คน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ จำนวน 71 คน ตลอดจนประชาชนและผู้แทนจากองค์กรชุมชน จำนวน 88 คน การสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดิน การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม จำนวน 23 ครั้ง และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ดำเนินการจำแนกจัดระบบข้อมูลและวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสรุปเป็นภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า 1) ความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรังเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชนจากการได้แย่งสิทธิ์ความเป็นพลเมืองของประชาชนและองค์กรชุมชนกับอำนาจรัฐตามกฎหมายของภาครัฐ การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินและการบริหารจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนจะต้องก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการสมประโยชน์ของทั้ง 2 ฝ่าย พร้อมทั้งพัฒนาแนวทางแก้ไขที่นำไปปรับใช้ในระดับพื้นที่และเชิงนโยบาย และ 2) โมเดลที่เหมาะสมและก่อให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรัง จะต้องดำเนินการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ กำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วม และรับรองเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินให้กับประชาชนในพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำไปสู่การจัดการและแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: โมเดล, การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดิน, พื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง

Abstract

This research aims to 1) Examine and analyze land conflicts. and 2) Propose a sustainable model for resolving land conflicts in the area. This research applied qualitative methodologies including related-documentary research, in-depth interview with 216 participants (17 scholars and local philosophers, 40 government officials and forestry officers, 71 local leaders and chiefs along with 88 local residents and community organization representatives), unofficially interview with some individuals related with land conflict problems, 23 meetings with participation and including participatory observation. To classify and systematize the data, followed by content analysis to derive the overall findings. The results of the study revealed that 1) Land conflicts in the Banthat Mountain Range area of Trang Province are conflicts between the government sector and local people as well as community organizations. These conflicts arise from disputes over the citizenship rights claimed by local people and community organizations in contrast with the legal authority exercised by the state. Sustainable land conflict resolution and land management must create a balance of mutual benefits for both parties, along with developing remedial approaches that can be applied at both local and policy levels. and 2) A suitable and sustainable model for resolving land conflicts in the Banthat Mountain Range area of Trang Province requires the participatory demarcation of boundaries between community agricultural and residential areas and conservation forest areas based on empirical data, the participatory designation of special buffer zones, and the official recognition of land-use rights for local residents with active community participation will lead to sustainable management and long-term conflict resolution.

Keywords: Model, Resolving Land Conflicts, Banthat Mountain Range Trang Province Area in Trang Province

บทนำ

การแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อจับจองที่ดินทำกินและก่อตั้งชุมชนตลอดแนวแถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง มีวิธีการดำรงชีพที่พึ่งพาและอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล การเข้ามาจับจองที่ดินในช่วงแรก ๆ นั้นมิได้คำนึงถึงสิทธิในที่ดิน แต่เป็นเพียงการทำไร่ปลูกร้าง ปลูกผัก ไม้ผลและไม้ใช้สอย ต่อมาเมื่อภาครัฐเข้ามาส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ปลูกยางพาราสายพันธุ์ดั้งเดิมร่วมกับไม้ผลและไม้ใช้สอยชนิดต่าง ๆ ในรูปแบบของป่าผสมผสานหรือที่ชุมชนเรียกว่าป่าสมรม ส่งผลให้ได้ผลผลิตของยางพาราไม่ดีเท่าที่ควร ประกอบกับผลผลิตจากยางพาราเป็นที่ต้องการจำนวนมาก ภาครัฐจึงเข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกยางพาราจากการปลูกในลักษณะป่าสมรมมาเป็นการปลูกในรูปแบบพืชเชิงเดี่ยว พร้อมทั้งส่งเสริมให้นายางพาราสายพันธุ์ใหม่มาปลูกแทนยางพาราสายพันธุ์ดั้งเดิม และส่งเสริมให้ขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่ม จากการอนุญาตให้แผ้วถางพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขยายพื้นที่ปลูกยางพารา โดยไม่ได้มีการควบคุมและมีข้อกำหนดที่ชัดเจน ก่อให้เกิดการแผ้วถางทำลายพื้นที่ป่าไม้ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์เพื่อ

ทำการปลูกยางพาราและเกิดการขยายพื้นที่ของชุมชนขึ้นจำนวนมากตามมา ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงนำมาสู่การเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและเกิดภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ (Rittima, W. & Sareemasae, I., 2019) เพื่ออนุรักษ์และสงวนไว้ซึ่งพื้นที่ป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ภาครัฐจึงกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 (Forest Act, 1939) กำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติพุทธศักราช 2507 โดยมีได้มีการลงพื้นที่สำรวจและกำหนดแนวเขตพื้นที่ให้ชัดเจนระหว่างพื้นที่ทำกินของประชาชนกับพื้นที่ป่าสงวน (National Parks Act, 1961) เกิดการทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน แม้จะมีการกำหนดให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ภายในกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงบังคับใช้ ถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าวให้ถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์และรัฐสามารถเพิกถอนสิทธิการใช้ในที่ดินนั้น ซึ่งมีประชาชนบางส่วนไปยื่นคำร้องแต่ก็ไม่ได้แจ้งจำนวนที่ดินตามความเป็นจริงเนื่องจากกลัวภาระที่จะเกิดขึ้น คือ การต้องจ่ายภาษีหรือค่าน้ำมันดินและบางส่วนก็ไม่ได้ไปดำเนินการยื่นคำร้องการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน ประกอบกับภาครัฐไม่ได้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ประชาชนจึงสามารถดำรงชีพและทำกินในพื้นที่ได้อย่างปกติสุขแม้ไม่มีหลักฐานแจ้งการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน (Rittima, W., 2017)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาบรรทัดในบางส่วนเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 (Wildlife Preservation and Protection Act, 1960) และปี พ.ศ. 2525 มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้ป่าเขาบรรทัดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า จึงเกิดปัญหาพื้นที่ทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน (Rittima, W., 2016) ในเวลาต่อมาภาครัฐให้ความสำคัญกับเอกสารสิทธิในที่ดิน ซึ่งประชาชนในพื้นที่มองว่าการจ่ายภาษีบำรุงท้องที่ (ภพท. 5) และเอกสารการแจ้งการครอบครองที่ดินว่าผู้ครอบครองเป็นผู้แจ้งว่าได้ครอบครองที่ดินแปลงใดอยู่ และมีจำนวนเท่าใด (ส.ค.1) ถือว่าเป็นเอกสารสิทธิในที่ดินไปด้วยเนื่องจากความไม่เข้าใจในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ต่อมาภาครัฐได้ประกาศการยกเลิก ภพท. 5 และเอกสารการแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) หากประชาชนไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 (The land code Act, 1954) จึงต้องกลายเป็นกลุ่มคนที่บุกรุกพื้นที่ป่าไม้และอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้อย่างผิดกฎหมาย ทั้ง ๆ ที่ได้อยู่อาศัยและทำกินมาก่อนที่ภาครัฐจะเข้ามาดำเนินการบริหารจัดการที่ดินนำมาสู่การเกิดความขัดแย้งด้านที่ดินระหว่างประชาชนกับภาครัฐ จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานของภาครัฐลงมาดำเนินการแก้ไขปัญหาและความผิดพลาดที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการที่ดินและความขัดแย้งด้านที่ดินตามวิถีของชุมชน ด้วยระบบการดำเนินของภาครัฐที่ล่าช้าและไม่เร่งดำเนินการแก้ไขปัญหา ประกอบกับแนวทางและวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการที่ดินและความขัดแย้งด้านที่ดินของภาครัฐนั้นไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ตลอดจนภาครัฐไม่คำนึงถึงข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการที่ดินของภาคประชาชนและองค์กรชุมชน ส่งผลให้ความขัดแย้งด้านที่ดินในพื้นที่จึงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม (Rittima, W. & Sareemasae, I., 2024)

กว่า 64 ปีมาแล้ว ที่ภาครัฐเข้ามาบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังด้วยการนำว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ แต่กลับนำมาสู่การเกิดความขัดแย้งด้านที่ดินเพิ่มมากยิ่งขึ้น อีกทั้งแนวทางและวิธีการเพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินของภาครัฐนั้นขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในเชิงบริบทพื้นที่และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ต้องเผชิญกับความขัดแย้งด้านที่ดินระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน เนื่องจากการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของประชาชนซึ่งอยู่อาศัยมาก่อน (กรมป่าไม้, 2021) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนของสิทธิการใช้ที่ดินและการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน (เพ็ญพรรณ จันทร์ทอง, 2022) แนวทางการจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนควรยึดหลักการบริหารจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมและการจัดการเชิงพื้นที่โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและองค์กรชุมชนร่วมกำหนดแนวเขตและแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกับภาครัฐ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2023)

เพื่อนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินและการบริหารจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนจะต้องก่อให้เกิดคุณภาพแห่งการสมประโยชน์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาแนวทางแก้ไขที่นำไปปรับใช้ในระดับพื้นที่และเชิงนโยบายในการยุติความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้และครอบครองที่ดินบนพื้นฐานของความเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย พร้อมทั้งวางแผนใช้ที่ดินอย่างสมดุลโดยอาศัยฐานข้อมูลจริงที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและวิเคราะห์ความขัดแย้งด้านที่ดินและเสนอโมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินเพื่อนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำไปสู่การจัดการและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน และพัฒนาโมเดลการบริหารจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง
2. เพื่อเสนอโมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ ผู้แทนจากองค์กรชุมชน และภาคประชาชน ดำเนินการคัดเลือกโดยวิธีเจาะจงซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องมีบทบาทและเข้าใจความขัดแย้งด้านที่ดิน ข้อมูลหมายและแนวทางแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินในพื้นที่ จึงได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญครอบคลุมพื้นที่ จำนวน 216 คน ประกอบด้วย นักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 17 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จำนวน 40 คน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ จำนวน 71 คน และประชาชนและผู้แทนจากองค์กรชุมชน จำนวน 88 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์และกรอบการดำเนินเวทีซึ่งมีลักษณะแนวคำถามเกี่ยวกับความขัดแย้งด้านที่ดิน โมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรังในรูปแบบมีโครงสร้างที่ดำเนินการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้ไขเพื่อแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องของภาษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาเชิงเอกสารเป็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา บริบทพื้นที่และลักษณะทางภูมิศาสตร์ ความขัดแย้งด้านที่ดิน วิธีการและรูปแบบการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง

การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุม เกิดมุมมองที่หลากหลายและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย นักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่และประชาชนและผู้แทนจากองค์กรชุมชน ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจถึงความขัดแย้งด้านที่ดินและแนวทางแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง ทั้งหมด จำนวน 216 คน

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการที่ผู้ทำการวิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมและสังเกตการณ์ร่วมในพื้นที่เพื่อสอบถามเกี่ยวกับสภาพความขัดแย้งด้านที่ดิน การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดิน รูปแบบ แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรังกับนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่และประชาชนและผู้แทนจากองค์กรชุมชน

การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นลักษณะของการจัดกระบวนการจัดประชุมตามกรอบการดำเนินเวทีการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมกับนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำท้องถิ่นและผู้ผู้นำท้องที่และประชาชนและผู้แทนจากองค์กรชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจถึงสภาพความขัดแย้งด้านที่ดิน การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดิน รูปแบบ แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง เพื่อส่งเสริมการระดมสมองและแก้ไขปัญหา เกิดมุมมองที่หลากหลายและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมครอบคลุมพื้นที่ ทั้งหมด จำนวน 23 ครั้ง

การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล จัดการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม ด้วยการถอดความ จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นหลักและประเด็นรองในรูปแบบตารางสรุปและตีความ โดยนำข้อมูลมาตรวจทาน วิเคราะห์หาแนวโน้ม จำแนกและจัดระบบข้อมูล นำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาและการวิเคราะห์สาเหตุและผล บูรณาการข้อมูลทั้งหมดเข้าด้วยกันสร้างข้อสรุปที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ตลอดจนการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของหมวดหมู่โดยนำเสนอแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและแสวงหาข้อเท็จจริงในภาพรวมเกี่ยวกับความขัดแย้งด้านที่ดินและโมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสรุปข้อมูลการศึกษาข้อมูลเอกสาร ผู้ถูกสัมภาษณ์ ผู้เข้าร่วมการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ พบว่า ความขัดแย้งด้านที่ดินนั้นเกิดจากมุมมองและวัตถุประสงค์การบริหารจัดการที่ดิน การแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินมีความแตกต่างกันระหว่างประชาชนในพื้นที่กับองค์กรชุมชนและภาครัฐ นำไปสู่การอ้างสิทธิ์ความชอบธรรมในที่ดินระหว่างภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับอำนาจตามกฎหมายและหลักการตามนโยบายกับสิทธิ์ความเป็นพลเมืองที่ได้ทำกินและอยู่อาศัยมาก่อนของภาคประชาชนและองค์กรชุมชน

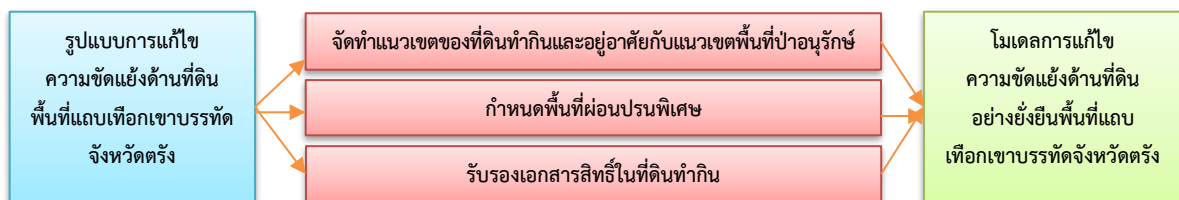
1. ความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง การบริหารจัดการที่ดินที่ยึดตามข้อกำหนดและอำนาจของภาครัฐ ขาดการคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ประกอบกับการดำเนินงานของภาครัฐที่ขาดความต่อเนื่องและไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมไปถึงการไม่เร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายตามอำนาจของภาครัฐกำหนดพื้นที่ป่าสงวนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 กำหนดเป็นพื้นที่ป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 โดยไม่ได้ดำเนินการกำหนดแนวเขตระหว่างที่ดินทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชนกับพื้นที่ป่าสงวน ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาบรรทัดบางส่วนเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 และในปี พ.ศ. 2525 มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้ป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบรรทัดในส่วนที่เหลือเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า ซึ่งเป็นการทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน แม้กำหนดให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ภายในกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงนั้นใช้บังคับถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าวให้ถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์และรัฐสามารถเพิกถอนสิทธิการใช้ในที่ดินนั้น จากข้อกำหนดดังกล่าวจึงมีประชาชนบางส่วนไปยื่นคำร้องแต่ก็ไม่ได้แจ้งจำนวนที่ดินตามความเป็นจริงเนื่องจากกลัวภาระที่จะเกิดขึ้นตามมา ก็คือ การต้องจ่ายภาษีที่ดินหรือค่าน้ำนดิน ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากก็ไม่ได้ไปดำเนินการยื่นคำร้องการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินเพราะมองว่าภาครัฐคงไม่ดำเนินการยึดที่ดินคืน ประกอบกับภาครัฐไม่ได้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ประชาชนสามารถดำรงชีพและทำกินได้อย่างปกติ แม้ไม่มีหลักฐานแจ้งการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน ต่อมาเมื่อภาครัฐเข้ามาบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังพร้อมทั้งอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของที่ดินตามกฎหมาย จึงเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีพของประชาชนที่นำไปสู่การโต้แย้งสิทธิในที่ดินของประชาชนและองค์กรชุมชนผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในฐานะความเป็นพลเมืองและสิทธิอันชอบธรรมของผู้ที่ได้ครอบครองมาก่อนกับภาครัฐที่มีอำนาจตามกฎหมาย

การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดิน การบริหารจัดการที่ดินของภาครัฐเกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและเกิดความขัดแย้งด้านที่ดินระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน ภาครัฐจึงนำมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2541 มาตราการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้ประชาชนที่ครอบครองและทำกินในพื้นที่ที่ทับซ้อนกับป่าอนุรักษ์ ต้องประสบกับความล้มเหลวเมื่อประชาชนและองค์กรชุมชนไม่ยอมรับและดำเนินงานตามนโยบายกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ดิน ต่อมาภาครัฐได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พุทธศักราช 2553 เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนตามหลักของสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมกันของชุมชน แต่ประชาชนและองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ไม่ยอมรับและดำเนินงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พุทธศักราช 2553 กระทั่งมีการดำเนินการตามนโยบายทวงคืนผืนป่าซึ่งเป็นมาตรการของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 การปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และคำสั่งที่ 66/2557 เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าไม้ ด้วยการจัดทำแนวเขตที่ดินที่ชัดเจน เร่งรัดกระบวนการพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดิน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ประชาชนเพื่อการป้องกันรักษาป่าและให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อสนองต่อนโยบายข้อสั่งการ และเพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าให้คืนสู่สภาพป่าสมบูรณ์ก่อให้เกิดความ ใสรู้ ดัดพันทำลายพืชผล อาสินประชาชนโดยใช้คำสั่งทางปกครองและการจับกุมดำเนินคดี ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินได้

ความขัดแย้งด้านที่ดินแถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังนั้นเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างนโยบายของรัฐกับประชาชน ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนและความขัดแย้งระหว่างกับภาครัฐกับองค์กรชุมชนและความขัดแย้งด้านที่ดินในรูปแบบของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับองค์กรชุมชนและความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน

2. โมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่จะต้องจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์กำหนดพื้นที่ผืนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วมและการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน

ภาพที่ 1 โมเดลการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง

1. จัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ การจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้นสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรัง ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชนได้ เพราะเมื่อมีความชัดเจนของแนวเขตพื้นที่ที่ดำเนินการแบ่งเขตแนวจากข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เป็นปัจจุบัน สามารถที่จะเป็นหลักประกันของการได้ทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ได้ พร้อมทั้งก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ในการร่วมกันจัดทำและรับรองแนวเขต โดยการกำหนดแนวเขตระหว่างที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่แนวเขตป่าอนุรักษ์นั้นมีอยู่ด้วยกัน 9 ขั้นตอนประกอบไปด้วย 1) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน 2) ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินเพื่อสร้างความชัดเจนทางด้านแนวคิดในการจัดการร่วมกัน 3) จัดทำและรวบรวมฐานข้อมูลชุมชน 4) จัดทำแนวเขตที่ดินร่วมกันจากผู้แทน 3 ฝ่าย คือ ผู้แทนจากภาคประชาชนผู้แทนจากหน่วยงานราชการและผู้แทนจากองค์กรชุมชน 5) ดำเนินการสำรวจพื้นที่และปักหมุดแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 6) ดำเนินการปรับปรุงและจัดทำระเบียบข้อตกลงว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับตำบล 7) สรุปและพิจารณาปรับปรุงข้อมูลร่วมกับคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดิน 8) จัดทำรายงานข้อมูลที่จัดทำเรียบร้อยแล้วเพื่อเสนอต่อหน่วยงานราชการ และ 9) การดำเนินการเพิกถอนเขตพื้นที่ที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนให้เป็นพื้นที่ผืนปรนพิเศษ

2. กำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่ผ่อนปรนพิเศษนั้นเป็นการดำเนินการเพื่อผ่อนผันให้บุคคลหรือชุมชนท้องถิ่นอยู่อาศัยได้เป็นการชั่วคราวและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนตามความจำเป็นและให้รวมถึงบริเวณที่ผ่อนผันให้บุคคลหรือชุมชนท้องถิ่นที่อยู่อาศัยบริเวณติดต่อกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติบางชนิดได้ การกำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วมนั้นถือเป็นแนวทางหนึ่งของการกำหนดเขตพื้นที่การจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดิน ก่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องของแนวเขตพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่แนวเขตป่าไม้อนุรักษ์ การกำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วมนั้นถือเป็นการกำหนดแนวเขตพื้นที่ในการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินและก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอยู่ด้วยกัน 4 ขั้นตอน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การจัดทำระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) 2) การสำรวจการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน 3) เดินสำรวจและจับ GPS รวบรวม และ 4) การกำหนดแนวเขตพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วม

3. การรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินให้กับประชาชน การรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินถือเป็นแนวทางที่มีความสำคัญและนำไปสู่การเกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินได้ การรับรองสิทธิในที่ดินทำกินให้กับประชาชนจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและแบ่งกลุ่มคนให้ชัดเจน เมื่อการบริหารจัดการที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังของภาครัฐด้วยการกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เกิดความผิดพลาดเพราะไม่ได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจแนวเขตให้ชัดเจนและก่อให้เกิดปัญหาการทับซ้อนกับที่ดินเดิมของประชาชน แม้จะมีการท้วงติงจากภาคประชาชนในพื้นที่ก็ตามภาครัฐก็ไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหาการทับซ้อนของที่ดิน เพื่อแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินสำหรับกลุ่มคนที่ไม่ได้ทำการแจ้งการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินจะต้องกำหนดประเภทการเข้ามาถือครองในที่ดินของประชาชนในชุมชนแถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังได้ 5 กลุ่ม 1) กลุ่มคนที่เข้ามาถือครองในที่ดินก่อนการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ 2) กลุ่มคนที่เข้ามาถือครองในที่ดินหลังการประกาศป่าสงวนแห่งชาติแต่ก่อนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด 3) กลุ่มคนที่เข้ามาถือครองในที่ดินหลังการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด 4) กลุ่มคนที่เข้าถือครองในที่ดินหลังการประกาศป่าสงวนแห่งชาติแต่ก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า และ 5) กลุ่มคนที่เข้ามาถือครองในที่ดินหลังการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่าหรือกลุ่มคนที่มีเอกสารราชการออกในรูปแบบของ ภ.บ.ท. 5 นั้นด้วยการกำหนดให้พื้นที่ผ่อนปรนพิเศษเพื่อให้ประชาชนสามารถทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ได้ และดำเนินการออกหนังสือรับรองแนวเขตถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินให้กับประชาชนตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วมและสำหรับกลุ่มคนที่ถือครองที่ดินในพื้นที่ซึ่งมีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินเป็นใบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) เป็นหลักฐานว่าผู้ครอบครองเป็นผู้แจ้งว่าตนนั้นได้ครอบครองที่ดิน ซึ่งไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิที่ดินเพราะไม่ใช่หลักฐานที่ทางราชการออกให้เพียงแต่เป็นการแจ้งการครอบครองที่ดินของราษฎรเท่านั้นและในรูปแบบหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (แบบ น.ส. 3 และแบบ น.ส. 3ก.) นั้นเป็นหนังสือคำรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าได้ทำประโยชน์ในที่ดินแล้วมีเพียงสิทธิครอบครองแต่ไม่มีกรรมสิทธิ์จะต้องดำเนินการเร่งรัดให้ดำเนินการออกโฉนดในที่ดิน เพราะการออกโฉนดในที่ดินให้กับประชาชนนั้นถือเป็นการให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเนื่องจากโฉนดที่ดินสามารถใช้แสดงความเป็นเจ้าของที่ดิน

ความขัดแย้งด้านที่ดินพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรังเกิดจากการโต้แย้งสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชนและองค์กรชุมชนกับอำนาจรัฐตามกฎหมายของภาครัฐ ในการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินและการบริหารจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนจะต้องพัฒนาแนวทางแก้ไขที่นำไปปรับใช้ในระดับพื้นที่และเชิงนโยบายที่ก่อให้เกิดคุณภาพแห่งการสมประโยชน์ของทั้ง 2 ฝ่ายด้วยการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์กำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วมและการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน

อภิปรายผล

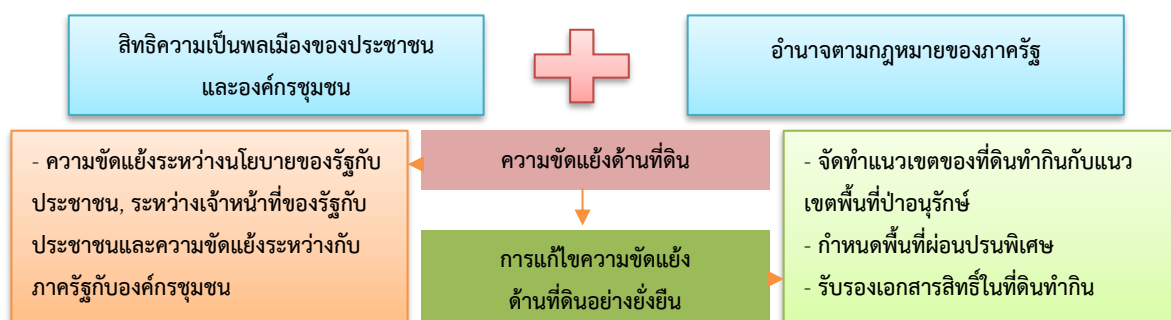
ความขัดแย้งด้านที่ดินเกิดจากการโต้แย้งสิทธิระหว่างสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชนและองค์กรชุมชนกับอำนาจตามกฎหมายของภาครัฐ ซึ่งเกิดจากมุมมองและวัตถุประสงค์ต่อการบริหารจัดการที่ดินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการที่ดินที่มีความแตกต่างกันระหว่างประชาชนในพื้นที่กับองค์กรชุมชนและภาครัฐโดยความขัดแย้งด้านที่ดินแถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างนโยบายของรัฐกับประชาชน ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนและความขัดแย้งระหว่างกับภาครัฐกับองค์กรชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งด้านที่ดินในรูปแบบของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับองค์กรชุมชนและความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน สอดคล้องกับ Chung, K. H., & Megginson, L. C. ซึ่งพบว่า ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้ระหว่างผู้ที่ไม่ลงรอยกันในเรื่องความต้องการ ความคิด ผลประโยชน์หรือบุคคลกับ (Chung, K. H. & Megginson, L. C., 1981) เพราะการโต้แย้งสิทธิระหว่างสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชนและองค์กรชุมชนกับอำนาจตามกฎหมายของภาครัฐที่เป็นข้อขัดแย้งระหว่างกันและจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นประสบกับเป้าหมายที่ไม่เกิดความพึงพอใจโดยเกิดการขัดขวางหรือมีการใช้กำลังของอีกฝ่ายเพื่อก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นมา (DuBrin, A. J., 1984) เมื่อมีการทับซ้อนของสิทธิในที่ดิน การบริหารจัดการไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการใช้ที่ดิน นำไปสู่การเกิดความเหลื่อมล้ำในการบริหารจัดการที่ดิน ตลอดจน Land Reform Committee ที่มองว่าการประกาศเขตตามกฎหมายซึ่งทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของแนวเขตในกรณีชุมชนหรือที่ดินทำกินอยู่ในแนวรอยต่อกับที่ดินของรัฐหรือทับซ้อนชุมชนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม และประชาชนไม่มีโอกาสเข้าสูการครอบครองที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมาย ระบบฐานข้อมูลที่ดินไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะแผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐซึ่งมีแนวเขตทับซ้อนกันเองที่ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชนและความขัดแย้งในการถือครองที่ดินระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ (Land Reform Committee, 2011) ในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างยั่งยืนพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุงนั้นนำไปสู่ความขัดแย้งด้านที่ดินระหว่างประชาชนในพื้นที่กับองค์กรชุมชนและภาครัฐ (Rittima, W. et al., 2020) ซึ่งความขัดแย้งด้านที่ดินเป็นปัญหาสำคัญทางสังคมและการบริหารจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ประชาชนพึ่งพาทรัพยากรที่ดินเพื่อการดำรงชีพและก่อให้เกิดจากความไม่ชัดเจนของสิทธิการครอบครองที่ดิน การประกาศพื้นที่ของรัฐทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของประชาชนและการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการกำหนดนโยบายที่ดิน (ธารรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2020) และก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนและลดความไว้วางใจต่อระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (วิไลวรรณ สายทอง, 2021)

การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนจะต้องก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการสมประโยชน์ของภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชนที่เกิดกระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนด้วยการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์กำหนดพื้นที่ผืนปรมณพิเศอย่างมีส่วนร่วมและรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินให้กับประชาชนสอดคล้องกับ Rittima, W. et al. ซึ่งพบว่า รูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุงอย่างยั่งยืนประกอบไปด้วยการดำเนินการบริหารจัดการที่ดินในรูปแบบของการปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน การปลูกพืชตามวิถีและการปลูกพืชตามลักษณะที่ดินซึ่งเป็นการปลูกตามระดับของความลาดชันของพื้นที่ รวมทั้งดำเนินการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดิน (Rittima, W. et al., 2020) และแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนจึงต้องอาศัยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่มีบทบาทร่วมในการตัดสินใจ วางแผนและกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากที่ดิน (ประสาน เกื้อทาน, 2019) ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อกำหนดแนวเขตที่ดินให้ชัดเจนและส่งเสริมสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2023)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ความขัดแย้งด้านที่ดินเกิดจากการโต้แย้งสิทธิระหว่างสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชนและองค์กรชุมชนกับอำนาจตามกฎหมายของภาครัฐ ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างนโยบายของรัฐกับประชาชน ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับองค์กรชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งด้านที่ดินระหว่างประชาชนกับองค์กรชุมชนและความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน สำหรับการแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนจะต้องดำเนินการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ กำหนดพื้นที่ผืนปรมณพิเศอย่างมีส่วนร่วมและรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินให้กับประชาชนที่ก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการสมประโยชน์ระหว่างประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐ

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนนั้น การพัฒนาแนวทางแก้ไขที่นำไปปรับใช้ในระดับพื้นที่และเชิงนโยบายเพื่อยุติความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้และครอบครองที่ดิน พร้อมทั้งวางแผนใช้ที่ดินอย่างสมดุลภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำไปสู่การจัดการและแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความขัดแย้งด้านที่ดินเกิดจากการโต้แย้งสิทธิระหว่างสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชนและองค์กรชุมชนกับอำนาจตามกฎหมายของภาครัฐ ซึ่งเกิดจากมุมมองและวัตถุประสงค์ต่อการบริหารจัดการที่ดินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการที่ดินที่มีความแตกต่างกันระหว่างประชาชนในพื้นที่กับองค์กรชุมชนและภาครัฐโดยความขัดแย้งด้านที่ดินแถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรังเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างนโยบายของรัฐกับประชาชน ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนและความขัดแย้งระหว่างกับภาครัฐกับองค์กรชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งด้านที่ดินในรูปแบบของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับองค์กรชุมชนและความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินอย่างยั่งยืนจะต้องก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการสมประโยชน์ของภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชนด้วยการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ กำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วมและรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินให้กับประชาชน ข้อเสนอแนะที่สำคัญ 1) การแก้ไขความขัดแย้งด้านที่ดินมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับบริบทของพื้นที่ตลอดจนต้องยึดหลักแห่งวิถีและภูมิปัญญาชุมชนที่ป่าอยู่ได้คนอยู่ดี 2) การกำหนดแนวเขตที่ดินระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยให้มีความชัดเจนด้วยการตกลงร่วมกันและข้อมูลเชิงประจักษ์ในปัจจุบัน 3) สร้างความชัดเจนในการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินและกำหนดประเภทการเข้ามาถือครองในที่ดินของประชาชน ตลอดจนควรมีการศึกษาผลกระทบการดำเนินการตามนโยบายการบริหารจัดการที่ดินและการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของภาครัฐ ตัวแบบและปัจจัยแห่งความสำเร็จการขับเคลื่อนนโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินเกี่ยวกับหลักการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแนวเขตพื้นที่ และรูปแบบการบริหารจัดการที่ดินตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาคประชาชนและองค์กรชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2564). รายงานสถานการณ์การบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในภาคใต้ตอนล่าง. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.
- อรรถศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2563). การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประสาน เกื้อทาน. (2562). การบริหารจัดการที่ดินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น. วารสารการบริหารท้องถิ่นไทย, 15(1), 33-47.
- เพ็ญพรรณ จันทรวง. (2565). การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ภาคใต้ตอนล่าง. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย, 7(2), 45-60.

- วิไลวรรณ สายทอง. (2564). สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรที่ดิน: บทเรียนจากพื้นที่ภาคใต้. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 9(2), 88-102.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2566). แนวทางการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- Chung, K. H. & Megginson, L. C. (1981). *Organizational Behavior: Developing Managerial Skills*. New York: Harper & Row.
- DuBrin, A. J. (1984). *Foundations of organization behavior: An applied perspective*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Forest Act. (1939). As announced by the Speaker of the House of Representatives. Bangkok: House of Representatives.
- Land Reform Committee. (2011). *Land: Problems, causes and guidelines for fair allocation*. Bangkok: Land Reform Committee.
- National Parks Act. (1961). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.
- Rittima, W. & Sareemasae, I. (2019). *Policy Recommendation of Sustainable Arable Land Solutions in Forest conservation Area at Lower South 7 Provinces*. Research report. Bangkok: National Research Council of Thailand.
- _____. (2024). *Arable Land Solutions in Forest Conservation Area at Lower South 7 Provinces*. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(11), 879-892.
- Rittima, W. (2016). *Sustainable Land Conflicts Management in Banthat Mountain Range Trang Province Area*. (Doctoral Dissertation). Chonburi: Burapha University.
- _____. (2017). *Land Conflicts of Banthat Mountain Range Trang Province*. *Journal of Southern Technology*, 10(2), 147-156.
- Rittima, W. et al. (2020). *Sustainable of Arable land Management in Conservation forest at Banthat range Phatthalung Province area*. Research report. Songkhla: Thaksin University.
- The land code Act. (1954). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.
- Wildlife Preservation and Protection Act. (1960). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.